

Litt om CSS

Jan R Sandbakken

Litt om CSS

Jan R Sandbakken

Version 1.0 2026-02-12

Innholdsfortegnelse

Litt om CSS	1
Overordnet HTML	1
Hva er CSS?	3
Globale CCS-settninger	4
Boksmodellen	5
px	6
rem og em	7
%	7
vw og vh	7
Content box vs Border box	8
Display	8
Arv	10
ID og Class	12
Kombinerte selektorer	13

Litt om CSS

Hva skal se litt på grunnleggende CSS. CSS-standarden er stor og omhandler mange ting som det ikke er naturlig å ta for seg i en tidlig fase. Ting som ulike paneler, grids, bilder, tabeller mm, må vi la ligge i denne omgang. Her vil det bli fokusert på tekstlige elementer.

Overordnet HTML

Helt grunnleggende HTML antas kjent. Bruk av overskrifter som `<h1>`, linker, ulike *mark-ups* for fet eller kursiv skrift og den slags behandles ikke. Her fokuseres det på struktur med relevans for stiling.

Et HTML-dokument kan strukturelt sett se slik ut:

```
<html>
├── <head> ... metadata, CSS, title ...
└── <body> — hele synlige innholdet på siden
    ├── <header> ... toppbanner, logo, navigasjon ...
    ├── <nav> ... hovedmeny, lenker ...
    ├── <main> ... hovedinnholdet, unikt for denne siden
    │   ├── <section> ... logisk gruppering av innhold
    │   ├── <article> ... en artikkel, blogginnlegg, etc.
    │   └── <div> ... ekstra beholder for styling/layout
    ├── <aside> ... sidepanel, ekstra info, reklame ...
    └── <footer> ... bunntekst, copyright, kontaktinfo ...
```

Og her er et HTML-eksempel, med syntaks og viktige elementer:

```

<!DOCTYPE html>
<html lang="no">
<head>
  <meta charset="UTF-8">
  <meta name="viewport" content="width=device-width, initial-scale=1.0">
  <title>Litt om CSS</title>
  <link rel="stylesheet" href="style.css">
</head>
<body>
  <header>
    <h1>Litt om CSS</h1>
    <p>Av Jan R Sandbakken</p>
  </header>

  <main>
    <section>
      <h2>Introduksjon</h2>
      <p>Dette er et eksempel på et avsnitt i HTML.</p>
      <pre>
Dette er preformatert tekst.
Beholder mellomrom og linjeskift.
      </pre>
    </section>

    <section>
      <h2>Eksempel på div</h2>
      <div class="boks">
        Dette er en div som ofte brukes for å style grupper av innhold.
      </div>
    </section>
  </main>

  <footer>
    <p>© 2026 Jan R Sandbakken</p>
  </footer>
</body>
</html>

```

Forklaring:

- **<header>** er overskriftsseksjon på toppen av dokumentet
- **<body>** er alt det synlige innholdet (inkl. header, footer, sidepanel, ...)
- **<main>** er hovedinnhold
- **<section>** er logiske grupper av innhold (f.eks. kapitler, emner)
- **<div>** er en generell beholder, typisk for avsnittspreget layout og styling
- **<p>** er vanlig avsnitt
- **<pre>** er preformatert tekst som beholder linjeskift og mellomrom

- `<footer>` er bunntekst

Andre viktige tekstlige elementer er:

- `<code>` – for formatering av kodeaktige ord
- `` – generell beholder, typisk for mer ordbasert formatering

CSS kan ikke kompensere for dårlig strukturert HTML. God HTML først, så CSS.

Hva er CSS?

CSS står for *Cascading Style Sheets*, som representerer:

- Cascading → Regler “kaskaderer”, dvs. nye regler kan overstyre gamle basert på spesifisitet og rekkefølge.
- Style → Angir hvordan elementer ser ut: farge, størrelse, plassering, marg, osv.
- Sheets → Samles i en fil (f.eks. **style.css**) og kobles til HTML.

Hvordan CSS henger sammen med HTML:

1. Selektor – hva du vil style (f.eks. **p**, **.boks**, **#header**)
2. Egenskap – hva du vil endre (f.eks. **color**, **font-size**, **margin**)
3. Verdi – hvordan du vil endre det (f.eks. blue, 1.2rem, 10px)

Eksempel:

```
/* Stiler alle avsnitt */
p {
  color: darkblue;
  line-height: 1.5;
}

/* Stiler alt med klasse "boks" */
.boks {
  background-color: #f0f0f0;
  padding: 1rem;
  border: 1px solid #ccc;
}
```

Hovedprinsippene er at:

- CSS separerer struktur (HTML) fra utseende (CSS) → lettere vedlikehold.
- En regel består alltid av selektor + deklarasjonsblokk
- CSS arves nedover i dokumentet (f.eks. **color** fra `<body>` arves til `<p>`)

Konstruksjonen som bestemmer verdier, ser generelt slik ut:


```
selektor {  
  egenskap: verdi;  
  egenskap: verdi;  
}
```

der

- **selektor** (selector) bestemmer hvilke HTML-elementer regelen gjelder for
- `{ ... }` regelblokk (rule block) inneholder én eller flere deklarasjoner
- **egenskap** (property) angir hva vil endre (f.eks. margin eller display)
- **verdi** (value) er verdien man setter på egenskapen (f.eks. red eller 10px)

Når det gjelder arv, er det slik at noen egenskaper arves (som `color`) og andre ikke (som `padding`), og i tillegg er det et arvehierarki som gjelder i HTML/CSS (som f.eks. `<body>` → `<div>` → `<p>`). Vi skal komme tilbake til dette, men de formelle spesifikasjonene er å finne på

- [MDN CSS Reference](#)
- [CSS Specification \(W3C\)](#)

Globale CCS-settinger

Her ser vi eksempel på noen globale settinger

```
html {  
  font-size: 16px; /* gir grunnstørrelse for rem */  
}  
  
body {  
  font-family: system-ui, sans-serif; /* lettest standardfont */  
  line-height: 1.6; /* behagelig linjeavstand */  
  color: #222; /* tekstfarge */  
  background-color: #f5f5f5; /* bakgrunnsfarge */  
}
```

I HTML settes ting som bør være globalt, men sjelden knyttes til visuelt design. HTML-settinger er typisk språk og metadata, globale layout-verdier, scroll-behavior etc.

BODY representerer det synlig innholdet, laget som faktisk tegnes i vinduet. Her er det typisk å sette bakgrunnsfarge, font-family, fontfarge, marger og padding, layout-begrensning som max-width mm. BODY representerer hele sider, inklusive sidepanel, *footer* og *header* mm, og dette styrer hva som er naturlig å sette her og f.eks. ikke i MAIN (som representerer hovedinnholdet, og som *kan* ha egen bakgrunnsfarge, marger etc. uten å påvirke topp og bunn og sidepanel fra BODY, hvis ønskelig). Følgende figur illustrerer situasjonen:

De brukes på ikke bare på **margin**, **padding** osv, men også på **width**, **font-size** o.l.

px og **em** er de klart vanligste.

px

Verdier kan settes direkte, som her:

```
div {  
  margin: 10px;  
  padding: 20px;  
}
```

Men siden disse elementene angir luft på flere sider, kan angi flere verdier samtidig, og der rekkefølge av tallene (top → right → bottom → left, med klokka) angir :

```
div {  
  margin: 10px 20px 30px 40px;  
}
```

	10px	
40px		20px
	30px	

Man har også definert betydningen

```
div {  
  margin: 10px;           /* alle */  
  margin: 10px 20px;      /* T/B  R/L */  
  margin: 10px 20px 30px; /* T  R/L  B */  
  margin: 10px 20px 30px 40px; /* T  R  B  left */  
}
```

Videre har man mulighet for å bruke **margin-top**, **margin-right**, **margin-bottom** og **margin-left** også, og det tilsvarende også for **padding** og **border**. Men sistnevnt består egentlig av tre deler,

- **width**
- **style**
- **color**

for tykkelse, rammestil og farge, så disse ser dermed slik ut:

```
border-top-width:
border-top-style:
border-top-color:
```

osv.

rem og em

rem og **em** angir størrelse relativt ift. font-size hos hhv. rot (HTML) eller hos seg selv (eller forelderelementet).

1em = 1 × gjeldende font-size, 2em = 2 × gjeldende font-size osv.

Mer konkret:

- font-size → baseres på forelder
- padding og margin etc → baseres på elementets egen beregnede font-size

Hvis ingen font-size er eksplisitt satt, brukes nettleserens standardverdi, som ofte er 16px.

%

Prosent er relativ til foreldreelementet.

```
.container {
  width: 800px;
}

.box {
  width: 50%;
}
```

vw og vh

vw og **vh** står for hhv. vertikal og horisontal viewport.

- 1vw = 1% av skjermes bredde i px
- 1vh = 1% av skjermen bredde i px høyde

```
div {
  width: 50vw;
  height: 100vh;
}
```

Alle typer angivelse kan blandes:

```
div {  
  width: 20rem;  
  padding: 2em;  
  margin: 5%;  
  height: 50vh;  
}
```

Content box vs Border box

Vi har to typer bokser, *content* og *border box*. For en contentbox (som er default) av en spesifikk størrelse kommer padding og border i tillegg for den endelig størrelsen av boksen. For border-box er spesifikk størrelse den faktisk størrelse. (Margin gjelder alltid utenfor boksen, uansett hvilken box-sizing man bruker.)

```
/* content-box: standard */  
div.content-box {  
  box-sizing: content-box;  
  width: 300px;  
  padding: 20px;  
  border: 5px solid black;  
}  
  
/* border-box: praktisk for layout */  
div.border-box {  
  box-sizing: border-box;  
  width: 300px;  
  padding: 20px;  
  border: 5px solid black;  
}
```

Disse påvirker tolkningen av WIDTH og HEIGHT for innholdet.

Display

Blokker kan også vises på ulike måter. De kan vises under hverandre eller ved siden av hverandre, hvilket styres med ulike valg for display:

- `display: block`
- `display: inline`
- `display: inline-block`

Det fins i tillegg to valg `flex` og `grid` som vi evt. behandler senere.

Betydningen er som følger:

- Blokk-elementer legger seg under hverandre

- Inline-elementer legger seg ved siden av hverandre (uten egne width/height-settinger)
- Inline-block legger seg ved siden av hverandre (og kan ha egne width/height-settinger)

En **display: block** starter på ny linje og tar hele tilgjengelige bredden (som standard). Den respekterer både **width**, **height**, **margin**, **padding** og **border** som brukeren evt. setter.

BLOCK-ELEMENTER

```
+-----+
|      div      |
+-----+

+-----+
|      div      |
+-----+

+-----+
|      div      |
+-----+
```

display: inline gir inline-elementer. Den starter ikke på ny linje, legger seg ved siden av omgivelsene, flyter inni tekstlinjen, og høyde/bredde tilpasses innholdet. Den respekterer heller ikke vertikal margin/padding slik blokker gjør.

```
+-----+ +-----+ +-----+
| box 1 | | box 2 | | box 3 |
+-----+ +-----+ +-----+
```

display: inline-block er lik, bare at den respekterer **width**, **height**, **margin** og **padding** fullt ut, dvs. at den kan ha høyde og bredde som skiller fra de umiddelbare omgivelsene.

Margin skaper avstand mellom alle disse blokk-typene.

Block-baserte tekstelementer: **div**, **pre** og **p**

Inline-baserte tekstelementer: **code** og **span**

Det er CSS-spesifikasjonen + user agent stylesheet som realiserer dette i praksis.

Normal flyt – blokk

Blokkelementer plasseres vertikalt under hverandre, fyller tilgjengelig bredde og skyver påfølgende elementer nedover.

Normal flyt – inline

Inline-elementer plasseres horisontalt i samme linje som tekst, bruker bare nødvendig bredde og brytes automatisk til ny linje når det ikke er mer plass.

Normal flyt kan endres med `position`, `float`, `flex` og `grid`, som gir alternative måter å plassere elementer på.

Arv

Vi må si litt mer om hva som arves og ikke, samt hvordan arverekkefølgen bestemmes. Arv er viktige siden arvelige egenskaper satt for forfedre kan bli gjeldene for aktuelt element.

Tekst-relaterte egenskaper arves, dvs, egenskaper som

- `color`
- `font-family`
- `font-size`
- `font-weight`
- `line-height`
- `text-align`
- `visibility`
 - Boks- og layout-egenskaper arves ikke, dvs. egenskaper som
- `margin`
- `padding`
- `border`
- `width`
- `height`
- `display`
- `position`
- `background`
- `box-shadow`

Man har imidlertid kodeordet/verdien `inherit` som ta verdien fra forelder, uansett om den normalt arves eller ikke. Slik brukes den

```
div {  
  margin: inherit;  
}
```

I forlengelsen av alt dette er det også verdt å nevne at det ikke er definert default-verdier for egenskaper i HTML-standarden. Nettlesere (i denne sammenheng kalt *user agent stylesheet*) setter imidlertid typisk flere av disse (med kun mindre forskjeller mellom ulike lesere).

Når det gjelder arverekkefølge, så kan den for tekst typisk se slik ut:

```

html
├── body
│   ├── main
│   │   ├── div
│   │   │   ├── p, pre
│   │   │   └── code, span

```

Rekkefølgen er ikke gitt direkte av HTML-standarden, men er en blanding av hvordan rekkefølgen fremkommer av selve HTML-documentet man jobber med (hva som ligger inni hva) og HTMLs såkalte *content model*. Kort fortalt har man ulike innholdstyper i HTML:

- **Flow content:** det meste av vanlige elementer
- **Phrasing content:** inline-tekstinnhold
- **Sectioning content:** section, article, nav, aside
- **Heading content:** h1–h6
- **Interactive content:** button, input, href

Og så har man regler som:

- Flow-elementer kan inneholde flow
- Flow-elementer kan inneholde phrasing
- Phrasing kan bare inneholde phrasing

Dette kan være greit å kjenne til, men det er kjappere å forholde seg til følgende tabell, som for hvert tekstelement sier hvilke det kan inneholde og ikke iht. *content model*:

Forelder\Barn	div	p	pre	code	span
div	Y	Y	Y	Y	Y
p	-	-	-	Y	Y
pre	-	-	-	Y	Y
code	-	-	-	Y	Y
span	-	-	-	Y	Y

Vi ser f.eks at **p** kan ligge inni **div**, men ikke omvendt. Videre kan **code** og **span** ligge inni en **pre**, men ikke **div**, **p** eller andre **pre** osv.

Det fins flere tekstlige elementer enn dette, som unummererte og nummererte lister av ulike slag. Vi tar ikke detaljene her, men kort fortalt fins egne beholdere **ol** og **ul** som listeelementeneligger inni:

```
UL (unordered list)  → container for punktliste
└── LI                → hvert punkt i listen

OL (ordered list)    → container for nummerert liste
└── LI                → hvert punkt i listen
```

Beholderne kan ligge inni **div**, men ikke i **p** eller **pre**. (På den annen side kan **div**, **p**, **pre**, **code**, **span** disse ligge inne **li**, om ønskelig.)

ID og Class

Man kan formatere f.eks. en **div** med:

```
div {
  color: darkblue;
}
```

Problemet er da at *alle* **div** endres iht. dette, om man ønsker det eller ikke. Man kan derfor innføre sin egen **div**, f.eks. **info** ved CLASS-konstruksjonen i HTML

```
<div class="info">
  God jul!
</div>
```

og stile disse forekomstene (uten å påvirke global **div**) ved konstruksjoner som

```
.info {
  color: darkblue;
}
```

Dette er en nyttig utnyttelse av klasser. Men man kan også bruke denne info-stilen vår på andre elementer, f.eks. **p**:

```
<p class="info">
  God påske!
</div>
```

slik at man også kan gruppere et sett av egenskaper med verdier, og anvende dem på flere elementer, f.eks. for en enhetlig stil eller oppførsel.

```
id > class > element
```

ID er en beslektet

Kombinerte selektorer

Kombinerte selektorer er

Oversikt over de viktigste kombinasjonene:

Selektor	Betydning
A B	B er etterkommer av A
A > B	B er direkte barn av A
A + B	B kommer rett etter A
A ~ B	B er senere søsken av A

Det følgende forsøker å stile forekomster av **code** under forutsetning at de ligger inni en **p**:

```
pre code {  
  background: lightgray;  
}
```

code må ligge inni **pre**, men ikke nødvendigvis rett etter, så det matcher f.eks:

```
<pre>  
  <div>  
    Dette er <code>Python</code> for nybegynnere.  
  </div>  
</pre>
```

Bruker man denne

```
pre > code {  
  color: red;  
}
```

forlanger man at **code** er direkte barn av **pre**, slik at det bare matcher

```
<pre>  
  <code>...</code>  
</pre>
```

OSV.

pre code har høyere spesifisitet enn bare **code**, fordi den er mer presis. Men den er fortsatt svakere enn en CLASS eller ID.